

Szakonyi Károly

A mérleg nyelve

Páskándi Gézával Bukarestben találkoztam először, az Ambassador szálló éttermében Constantin Olariu, novelláim fordítója mutatott be minket egymásnak. Géza sovány volt, szomorú tekintetű, gyanakvó, amin nem is csodálkoztam, amikor megtudtam, hogy az ötvenhatos magyar forradalom melletti kiállásáért államellenesség vádjával 1957-ben hat évre elítélték, amiből három esztendőt a szamosújvári börtön zárkájában töltött, a fogság után pedig a Duna-deltába száműzték kényszermunkára. Amikor megismerkedtünk, már a romániai magyar írók élvonalába tartozott, a hatalom szemében exponált személy volt, nem szívelték. Írósága korán indult, Majtényi Erik fedezte fel a fiatal költőt, tizenhét évesen már az Ifjúmunkás című hetilap, majd az Előre munkatársa lehetett, 1953-tól pedig, miközben a kolozsvári Bolyai Egyetem magyar szakán tanult, az Utunk című irodalmi lapnál dolgozott. Jogot is hallgatott, de nem diplomázhatott, mert 1957-ben letartóztatták, s csak 1963-ban szabadult, amnesztiával. De nem publikálhatott, erre való jogát csak két év múlva kapta meg. A börtön meg a száműzetés megkeményítette, ezt éreztem akkori beszélgetésünkben, ott, a szálloda patinás termében, a fehér asztal mellett. Megkeményítette ítéleteiben, világlátásában, de nem ölte ki belőle az élet tiszteletét. A megpróbáltatások az igazság keresésére és annak megvallására késztették.

Páskándi politikai-írói magatartása bőszítette a romániai hatalmat. Támadások érték a sajtóban, arra kényszerült, hogy áttelepedjen Magyarországra. Barátok segítségével is csak másodjára sikerült, rövid idő múlva családja is követte. Budán találtak otthonra. A Kortárs szerkesztőségében kapott munkát, bekapcsolódott az irodalmi életbe, tagja lett az Írószövetség választmányának. Voltaképpen az áttelepedés pillanatában már a színház is műhelye lett, Várkonyi Zoltán a Vígszínházban, pazar szereposztással bemutatta *Vendégség* című, Dávid Ferencről szóló

remek darabját. Bukarest után akkor találkoztunk újra, barátok lettünk, és ez a barátság haláláig tartott.

Az Ambassador éttermében még úgy tudtam, elsősorban költő, de csakhamar láthattam, hogy milyen sok műfajú alkotó. És közülük is leginkább a drámaírás mestere. A történelmi alakokról írott színművei, de különösen szatírikus-abszurdoid jelenetei a modern magyar drámairodalom új korszakát is nyitó darabok lettek.

Páskándi prózájában, költészetében, színpadi műveiben örökös kísérletező, mindig keresi az újat, de nem öncélúan, hanem a téma kiteljesedése, nagyobb hatásfoka érdekében. Különösen kitűnik ez az alkotó módszere az abszurdjaiban, vagy ahogy ő nevezte: abszurdoidjaiban, amelyek azonban nem voltak azonos irányzatúak az abszurd alapvető filozófiájával, Ionescu vagy Beckett világszemléletével, miszerint minden értelmetlen. Páskándi az élet abszurd jelenségeit kritizálta, abban a hitben, hogy lehetne más is, jobb is, értelmesebb is az élet. A hetvenes években ezek a művei beleillettek a magyar dráma fellendülésébe, egymás után született színpadi művei színpadon, televízióban kerültek a közönség elé.

Páskándi filozófus hajlamú író, valamennyi műfajában az ember morális magatartását teszi mérlegre egy magasabb világeszmény tükröztetésében, ahogy esszéiben is keresi a magyarázatot a kor tévelygéseire és törekvéseire, egyensúlyt keresve a – különösen a 8o-as, 9o-es évek, azaz a rendszerváltás körüli és azt követő idők – vitáiban. Sokszor szólalt meg bölcsen, mérlegelően, hevességeket lecsillapítóan publikációiban. Hite, véleménye egyértelműen az emberséges társadalom eszméjéhez kötötte, nem tűrte a múlt, bármely idejéből újra éledő, ordas eszméit, hiszen Erdélyben megszenvedte az embertelenséget, a nemzeti kisebbségek elnyomását. Igazságkeresésével, mértékletességével, írói–politikai tisztánlátásával a mérleg nyelve volt, és amikor 1995 májusában, hosszas betegség után elhunyt, nem csak a még megteremthető műveket vitte magával, de azt a bölcsességet, toleranciát, amire napjainkban is nagy szükségünk lenne örökös áldatlan eszmei zűrzavarjainkban. Hiányzik. Hiányzik a barát és a szellemi társ. Sikeres író volt, József Attila-díj, Kossuth-díj és más kitüntetések jelzik elismertségét. A *Tornyot választok* című lelkiismereti drámája, az *Árpád-házi triptychon* történelmi ciklusa, *A szalmabábuk lázadása* című meséjéből készült remek ifjúsági filmje Palásthy György rendezésében, *Az eb olykor emeli lábát* szatírái, verskötetei, gyermekkönyvei, a *Begyűjtött vallomásaim* című önéletírása és számos más, jeles mű teszi ki gazdag életművét. *A tű foka* pazar sorozatában megmutatkozik fanyar humora, a dolgokat fonákjáról

szemlélő filozófiája, a vers-nyelv játékossága, végsőkig kijátszott értelmezhetősége, nem beszélve arról a bőségről, amely reprezentálja Páskándinak a lét minden mozzanatára figyelő intellektusát. Sokat dolgozott, sokat írt, de mindig volt ideje társaságra, közügyekre. Úgy véltem, Géza csak leül az írógépe elé, legyen bár fáradt a nappali munkától, vagy a Nimród étteremben a barátokkal töltött estétől. A téma, a szöveg, az írás ömlik belőle, a szüntelen felgyülemlett gondolatok lejegyzésre, formálásra késztetik. Nem is csodálkoztam, amikor Anikó, a felesége elmondta, ládányi kiadatlan írást talált a padláson. Fantasztikus szellemi ereje volt, még nagybetegen is írt drámát a Nemzetinek. Volt mit átnézni, kiadásra megszerkeszteni az özvegyének.

Amikor egy kortársunk eltávozik, hirtelen a csend burkába kerül. Mindig is így volt, a feledést csak idő múltával oldja fel az emlékezés. Nekünk, akik még élünk, kötelességünk újra és újra felidézni társainkat, műveiket a közönség érdeklődési körébe vonni. Páskándi művei ott vannak a könyvespolcokon, de munkáit őrzi a hangszalag, a film meg a televízió archívuma is. Bárha többször kerülnének a publikum elé! Ahogy színházaink is játszhatnák a drámáit. Sok mindent elmondanának napjainkról is.

Páskándi Géza most lenne nyolcvanöt éves. Még itt lehetne, kíváncsi lennék új műveire, véleményére, cikkeire. Ahogy kíváncsiak voltunk egymás munkásságára akkoriban is. Amikor a hetvenes években Miskolcon voltam dramaturg, megszerveztem az akkor játszott kortárs magyar darabok találkozóját. Minden este mást adtunk a színházban. Csurkát, Görgeyt, Száraz Györgyöt, Kertész Ákost, Gyurkovicsot, Páskándit. Sikerese hét volt, sikeres és tanulságos. Híre ment, hogy ezek a kortárs szerzők milyen jó barátságba kerültek egymással, találkoztunk is minden hónap valamelyik napján a Mátyás pincében. Nem voltunk féltékenyek egymásra. Géza darabja a *Kettéfűrészelt zongora* volt. Dramaturgként dolgoztam vele. Ő mindig túlírta a darabokat, szenvedélyes hevülettel dolgozott, tovább futottak a gondolatai a szerkezeten, ahogy a repülő futhat tovább a leszállópályán a nagy lendületben. De ő tudta, hogy majd húzni kell a szövegből, tömöríteni, rövidíteni az előadásra. Erre legtöbbször lábjegyzetben fel is hívta a figyelmet. Ez hozzá tartozott a technikájához. A mondatai midig súlyosak voltak, és az írásai mindig gazdagon tele voltak mély gondolatokkal. Költő volt és profi mester egyszerre.

Emlékezzünk Rá. Emlékezzünk rá műveivel, ránk hagyott, ma is érvényes gondolatainak felidézésével és megszívelésével.

Elhangzott: Petőfi Irodalmi Múzeum, 2018.